

Evangelje milosrđa

Celestin TOMIĆ

Sažetak

Temeljna značajka i jezgra kršćanskog naviještanja je milosrđe. Evangelje je objava milosrđa koje nam se otkriva u Isusu Kristu. Milosrđe kao temeljna značajka svih religija očituje se kroz njihovo predstavljanje u ovom našem članku, kao značajka božanstva. U Starom zavjetu Bog se objavljuje kao Bog milosrđa, Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću. I sve što se u Starom zavjetu govori za Jahvu kao Boga milosrđa, to se u Novom objavljuje u Riječi koja je postala tijelom u Isusu Kristu. Sve je božansko u Isusu Kristu, sve u njemu kazuje na Boga - od nemoći dojenčeta u Betlehemu do agonije u Getsemaniju i umiranja na križu. U Isusu se sjedinjuje ljudsko i Božje srce, što je temeljna istina vjere, jezgra Pisma i povijesti spasenja. On je zato i došao k nama da nam pokaže put savršenstva, a to je da budemo Bogu slični u milosrđu.

Uvodno razmišljanje

Temeljna značajka i jezgra kršćanskog naviještanja jest milosrđe. Evangelje je objava Božjeg milosrđa koje nam se otkriva u Isusu Kristu. Crkva, koju je utemeljio, mora biti kuća milosrđa. Luka nam iznosi prvu kršćansku zajednicu kao ostvarenje evangelja milosrđa. Bijahu postojani u zajedništvu: »Svi koji prigrlīše vjeru bijahu združeni (zajedno), i sve im bijaše zajedničko. Sva bi imanja i dobra prodali i porazdijelili svima. Kako bi tko trebao...« (Dj 2,42-47). »U mnoštvu onih što prigrlīše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša... sve im bijaše zajedničko... Nitko među njima nije oskudijevao« (Dj 4,32-35).

Ivan svojim maloazijskim Crkvama iznosi djela ljubavi. »Ljubljeni, ljubimo jedni druge, jer ljubav je od Boga, i svaki koji ljubi, od Boga je rođen i poznaje Boga.« »Ljubljeni, ako je Bog tako ljubio nas, i mi smo dužni ljubiti jedni druge« (1 Iv 4,7-11).

Po djelima milosrđa bit ćemo suđeni na Posljednjem sudu. Oni koji budu vršili djela tjelesnog (i duhovnog) milosrđa čut će riječi: »Dođite blagoslovljeni Oca mojega! Primate u baštinu Kraljevstvo, pripravljeno za vas od postanka svijeta!« (Mt 25,34).

Kršćanstvo djelima milosrđa otvara značajne proboje u povijest čovječanstva: uklanja neljudske običaje, gladijatorske igre, razapinjanje, abortus, izlaganje djece, odbacivanje nemoćnih i starih, dostojanstvo žene uzdiže, kida okove ropstva... Gdje se evangelje posvema živi, ostvaruje se

ono jedinstvo koje apostol ističe: »Nema više Židov - Grk! Nema više rob - slobodnjak! Nema više muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!« (Gal 3,28). Svi Jedan u Isusu i prihvaćeni kao djeca Oca milosrda, u kuću milosrda.

Radi trostruke požude: »požude tijela, požude očiju i oholosti života« (1 Iv 2,16) milosrde je zanemareno u sustavima i ideologijama gdje nastoji doći na vlast jedna rasa, jedna klasa, jedan narod. K tome, kako ističe Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Dives in misericordia*: suvremeni mentalitet više nego u prošlosti stavlja na rub društva milosrde. Čovjek je napredovao u tehnici, podložio je sile prirode, vlada zemljom, može svojim silama ostvariti »pravnu« državu i tu više nema mjesta milosrdu. Kao i poganski stoici i sofisti, vide u tome samo slabost, manu koju treba zreo čovjek, kakav se smatra danas, zbrisati iz života. Potrebno je stoga danas ponovno i ponovno otkriti iskonski smisao milosrda koji nije isto što i sućut, milodar, smilovanje, dobrohotnost... nego krije u sebi nešto neizmjerljivo više. Ono se nalazi u Bogu koji je Bog milosrda i koje nam Isus Krist objavljuje životom i djelima u evanđelju svojem koje je evanđelje milosrda. Ispravno možemo shvatiti smisao i značenje milosrda u slici koju imamo o Bogu.

1. *Sedamdesetgodišnje bolno iskustvo ruskog komunizma*

Smatra se da su milosrde i radnička klasa u suprotnosti. Milosrde ne pripada u radnički rječnik. Ono je isključivo kršćanski pojam. A radnička klasa nije »kršćanska«, evangelizirana. Ona je dekristijanizirana, iako i među radnicima ima dobrih vjernika, kršćana.

K tome valja uzeti u obzir i psihološki razlog. Danas se u običnom govoru shvaća milosrde kao nešto što mimoilazi pravdu. Zvuči u ušima radnika kao neka milostinja, dobrohotnost, paternalizam. A radnički svijet zahtijeva pravdu a ne milosrde. Bori se za dostojanstvo ljudske osobe. Stoga odbija riječ koja doziva u pamet milostinju, izobličenu ljubav, dobrohotni dar višega prema nižemu. Ponos radnički odbija instiktivno paternalističko darivanje višega prema nižemu, i to zato što je kroz povijest trpio tolike nepravde.

Napokon milosrde dozivlje u prisjećanje kršćansko praštanje. Radnički svijet ne oprašta. Osjeća se nepravedno pritješnjen, ugrožen. Smatra oproštenje kao nešto što slabi njihovu opravdanu borbu za pravdom. I mora se često nasiljem služiti. Stoga odbija milosrde koje bi oslobodilo radnika u borbi za pravednu stvar, za svoja neotuđiva prava.¹

1 M.G. MOSSARD, *La misericordia nel mondo operaio*, u: *L'Évangile de la misericorde*, Paris 1965; talijanski prijevod »Il Vangelo della Misericordia« (dar dr. Schweitzeru, priredio A. Goettmann), Milano 1960, 109-182; Vidi: F. Asensio, *Misericordia et Veri-*

Ovaj iskrivljeni pojam milosrđa, koji nije iskonski biblijski ni kršćanski, uspio je kroz sedamdeset godina u ruskom komunizmu ovladati ruskim narodom i dovesti ga do dramatskog stanja iz kojeg danas želi izići.

Kršćanska Rusija

Patrijarh Focije opisuje ruski narod prije krštenja: »narod prost i divlji, sve razara, ništi polja, kuće, stada, ubija žene, djecu, starce, kolje mačem, ne štedi nikoga, pred nikim ne uzmiče.«

Nakon obraćenja spomenuti Focije piše: »Gdje je vladalo divljaštvo i kriminalitet, sada u čistoj i iskrenoj vjeri sve se promijenilo: neprijatelji postali su naši saveznici.«²

Kralj Vladimir, prije poznat zbog svojeg divljaštva, postavši kršćaninom otvara svoju kuću siromašnima i potrebnima da uzmu potrebno za život. Bolesnicima i slabima šalje puna kola kruha, mesa, ribe, plodova, meda.

Milosrđe postaje značajka ruske duše. Već od X. stoljeća dižu se bolnice, starački domovi, prihvatilišta za putnike... Prije revolucije Pravoslavna Crkva imala je 68 župskih bolnica te 163 uz manastire; 868 staračkih domova uz župe i 129 uz manastire. Milostinja za potrebne skuplja se kod svake liturgije. Posebno za velikih blagdana. Carevi sami prednjače u dijeljenju hrane, odijela i novca za potrebne. Prigodom tisućgodišnjice pokrštenja patrijarh Filaret ističe: »Milosrđe je bilo uvijek prva uloga ruske ortodoksije u njezinoj tisućljetnoj povijesti.«³

Boljševička Rusija

Boljševizam se pojavljuje kao borba protiv vjere, osobito protiv kršćanstva. Nastoji zbrisati sve kršćanske vrednote, pa čak i one općeljudske, i nadomjestiti ih klasnom borbom, strahovladom, terorom, genocidom. Od listopada g. 1917. zapravo nestaje riječi milosrđe. Nema te riječi u nijednom leksikonu i enciklopediji filološkoj, filozofskoj, etičkoj.

U vrijeme teške nacionalizacije zabranjuje se pomoći susjeda koji je razbaštinjen, pomoći ili prihvatiti djecu roditelja odvedenih u logore i pri-tvorenih. Zabranjeno je i suosjećati s nedužnim prognanicima. Svaki se osjećaj milosrđa smatra kao zločin protiv društva.

tas, Roma 1949; N. LOHFINK, *Gottes Erbarmen in der Erfahrung des A.T.* (Geist u. Leben 29), 1956; 408-416; P. van IMSCHOOT, *Barmherzigkeit Gottes*, u: H. HAAG, *Bibel Lexikon* 1968²; J. CAMBIER i X. LÉON-DUFOUR, *Milosrđe*; C. WIÉNER, *Milostinja*, u: X. LÉON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1969; *Misericordia*, u: *The Jerome Biblical Commentary* (tal. prijevod Grande commentario Biblico) 48: 8,118; 53:45; 77:95.

2 J. JARCO, *Milosierdzie w ZSRR*, u: *Znaki Czasu* 1990, 17, 17-40; 18, 107-125.

3 S.T. PRASKIEWICS, *Russia 1992; implorazione di misericordia*, *Rivista de vita spirituale* 2 (1992), 214-234.

I posljedice

Nikad se neće znati točan broj žrtava za vrijeme boljševičkog progona u SSSR-u. Godine 1917. bilo je u Rusiji 360 000 svećenika i monaha, a 1919. samo 90 000. Smatra se da je za Lenjinove vladavine pobijeno 15-17 milijuna ljudi, za Staljinove strahovlade 40 milijuna. Od toga stotine tisuća u logorima i kolhozima. Boljševička Rusija je zemlja gulaka.

K tome ne smiju se zanemariti niti ekološka razaranja. Od 1929-1933 poklano je ili pocrklo od gladi 17 milijuna ovaca i koza. Umjetna jezera potopila su 2 600 sela i 165 gradova. Uništena su golema prostranstva šuma i livada. Golema područja radi skretanja rijeka u velika umjetna jezera (prekrivaju područje kao Francuska) ostala su neplodna, pretvorena u pustinje.

Nadasve je u to doba jeziva moralna kriza. Bilježi se oko 140-170 tisuća alkoholičara. Prostitucija je smatrana kao unosno zanimanje. Pokvarenost, krađa, umorstva povećala su se, osobito među mladima.

K tome zavladao je i strahovita materijalna bijeda, bez dovoljno bolnica, domova za siročad, za starce. Jezive prizore opisuju očevici u logorima, kaznenim domovima, kao i u domovima za siročad, gdje se umire od gladi i hladnoće.

Perestrojka i Glasnost Gorbačova otkrile su svu grozotu, kriminalnost, bestijalnost i promašaj jednog sustava utemeljene na ideologiji koja klikuju borbi klasa a odbacuju ljubav i milosrđe. To mogu pokazati i dokazati sve novonastale države oslobođene ropstva komunizma, kao i naš narod nakon krutog 45. godišnjeg iskustva komunističkog terorizma.

Sustav koji ruši Crkve, pali Biblije, razara dragocjena umjetnička djela i spomenike graditeljstva, obeščasćuje i razara groblja, nužno vodi u bestijalnost, strahovladu, genocid... A dobro je poznato da i samo kršćanska vrednota ljubavi i milosrđa može stvoriti život dostojan čovjeka. Milosrđe prema potrebnima, bolesnima, starcima... Ljubav prema prirodi i njezinim ljepotama može samo stvoriti na zemlji suživot dostojan ljudske osobe.

Potrebno je upozoriti i danas, nakon zalaza komunizma, na važnost milosrđa ljubavi. Materijalistički duh naše civilizacije vodi do razaranja onog što je bilo ljudsko, vezano uz dostojanstvo ljudske osobe. Mjesto ljubavi u srcima se budi mržnja, ljutnja, okrutnost. A čovjek je, ipak, rođen za ljubav a ne za mržnju (Sofoklo, Antigona). Iskustvo povijesti pokazuje da nedostaje čista pravda, pače vodi do razaranja, nijekanja ljudske osobe ako nije povezana s ljubavlju i milosrđem što izvire iz dubina ljudske duše. I samo u otkrivanju iskonske vrednote milosrđa, čovjek otkriva samo sebe, svoje istinsko dostojanstvo, ostvaruje sebe, jer naš Bog je Bog milosrđa. Na tu Božju sliku smo stvoreni!⁴

4 Vidi: *Dives in misericordia*, br. 11,12,15.

II. Milosrđe – temeljna značajka svih religija

U svim religijama svijeta milosrđe i ljubav iskonske su značajke božanstva. U politeističkim i jednobožanskim religijama, najviše Biće - Bog je sveznajući, Svemogućí, ali prvotno neizmjerena ljubav i milosrđe. Indijac (hindus) vjeruje u ljubav Boga, u njegovo milosrđe. I najveći grešnik može naći kod Boga spasenje. Budist slijedi nauk Bude koji u milosrđu nalazi put slobodi. Milosrđe je svjetlosni put koji vodi preko patnje, bolesti, starosti i smrti u konačno stanje smirenja (nirvana-izlazak). Budistički monah koji s posudom u ruci, pognutim očima, uronjen u duboku meditaciju, u žutom odijelu na pragu ili pločniku moli milostinju, opomena je svima koji zaboravljaju bitno i trče za prolaznim. Milostinja pruža radost onome koji je daje. Bez milosrđa ne može se shvatiti nauk Bude. Tako redom u svih religija svijeta.⁵

Ipak »milosrđe« u religijama ima neke posebne značajke. Najbliže kršćanskom shvaćanju milosrđa su religije koje izvire iz zajedničkog korijena, a to su židovstvo i islam.

U židovstvu

Milosrđe - *rahamim*, od rehem-utroba, ključna je riječ u liturgiji i životu židovskom. Izraz nezamjenjiv, razlikuje se od hesed-milost, ahyá-ljubav, hen-dobrota, izričaji koje pozna i njeguje, prihvaća i ostvaruje, ali nijedan ne zahvaća onu korjenitu intimnost, gotovo prirodenu kao *rahamim*.⁶

Rahamim su kao tipke na kojima Židov usklađuje svoju dnevnu molitvu. Po milosrđu stvara se uzajamni prisni susret vjernika s Bogom. Milosrđe se neprestano pojavljuje u molitvi pojedinca kao i u zajedničkoj, obiteljskoj i sinagonalnoj molitvi, od jednostavne molitve »Blagoslovljen...« kojom se blagoslivlja jelo ili kuća, do svečana *avoda* koja se moli stojeći, priljubljenim nogama, drhtavog tijela, licem uperenim u Boga. Rahamim je bezbrojan kao zvijezde na nebu i pijesak na obali morskoj. Ono je ključ na kojem se odvija prisni odnos vjernika s Bogom.

»Ljubi Gospodina Boga svoga« (Pnz 6,5) i »Ljubi bližnjega svoga kao sama sebe« (Iv 19,18) u rabinskoj predaji glasi doslovno: »Imaj milosrđa s Bogom svojim« i »Imaj milosrđa s bližnjim svojim.« Milosrđe je iznad ljubavi. Ono ima primat u liturgiji.

Bog je označen kao Milosrdni (*harahaman*). Zašto? Upravo zato što rahaman u svojem dubokom značenju otkriva tajnu iskonsku ljubav koja se otkriva u milosrđu, dok ljubav krije u sebi dvoznačnost.

5 Vidi: *Religije svijeta*, KS, Ljubljana 1987.

6 A. NEHER, *La misericordia nella teologia giudaica*, u: *Il Vangelo della misericordia*, 23-27.

A. Neher tumači kako latinska riječ *miser cordia* (što vrijedi i za hrvatsku riječ *milosrđe*) ne izražava sve bogatstvo hebrejske riječi *rahamim*. *Miser-cordia* povezuje dva pojma koja se ne mogu povezati ni po naravi, ni po različenosti, ni po osjećajnosti. Srce (*cor*) može biti od mesa, ali može biti i kameno srce, te bijednik (*miser*) može biti prihvaćen ili odbijen.

Rahamim ima korijen u utrobi, u majčinom krilu, gdje je sjedište milosrđa, a ne u srcu. *Rahamim* vodi tajni jedinstva, što je tajna ljubavi. Majka je povezana sa svojim čedom ne samo u utrobi nego i nastavlja to biti kad dijete napusti majčino krilo. Ljubav majčina prema djetetu ne može raniti ni razoriti ni prekid pupčane vrpce kojom je dijete povezano s majkom. Jahve pita: »Može li žena zaboraviti svoje dojenče, ne imati sućuti za čedo utrobe svoje?« Ima i nemajki. I nastavlja: »Pa kad bi koja i zaboravila, tebe ja zaboraviti neću« (Iz 49,15).

Dijete ostaje dio majčina bića i kad se odijeli od majke. Majka ga ne može zaboraviti. Stoga se *rahamim-milosrđe* očituje u ljubavi, ali židovska teologija daje više značenje milosrđu nego ljubavi.

Ljubav, pa i majčinska može se raskinuti, ali ljubav između Boga i ljudi nikada. Upravo radi Božjeg milosrđa Židov ne gubi prava na obećanja, ne može biti odbačen, proklet. U besmrtnoj povijesti židovskog naroda Božji trajni zahvati djelo su *rahamim*, Božjeg milosrđa. I u zatvorima i koncentracijskim logorima, u bunkerima gladi i plinskim komorama, ostaje Božje milosrđe neshvatljivo ali uvijek djelatno. Besmrtno je Božje milosrđe za njegov narod. Patnje i stradanja su samo porođajni bolovi novog uskrsnuća, novog života, kao što su trudovi majke, prve riječi majčinskog blagoslova.

U islamu

Rah'ma u islamu je posvuda nazočna. Izvire iz srca. Tako od 115 poglavlja u Kuranu 112 ih počimlje s posvetom (*basmallah*): »U Ime Boga, neizmjernog Dobrog, uvijek Milosrdnoga.« Poglavlja koja tako ne počinju, smatraju da je to slučajno, ili da su ta poglavlja bila povezana s drugim. Musliman izriče molitvu posvete pred svakim važnijim činom u životu. Pet puta na dan završava molitvu okrećući se nadesno pa nalijevo govoreći: »Bilo nad vama Spasenje i Blagoslov Alaha«, »Alah je veliki!« Ukratko: Zaziv Božjem milosrđu za muslimana je ono što je za kršćanina znak križa. Rah'man i Rah'im izriču: prvi unutarne Božje milosrđe i drugi izvanjsko očitovanje tog milosrđa. Rahman je kao nebo blistavo, a Rahim kao topla nebeska zraka koja oživljuje čovjeka.⁷

Islam je izrastao iz kasnog židovstva i kršćanstva. Nosi u sebi aramejsku ili semitsku kulturu. Milosrđe tu zauzima važno mjesto, kao i oproštenje,

7 R. CHARLES, *La misericordia di Allah*, u: *Il Vangelo della misericordia* 28 ss.

predanje, ljubav prema svim stvorenjima. Milosrđe je glavni Božji atribut. »Postavio je milosrđe kao zakon nepovrediv.« Muhamedu se pridaju riječi: »Moje (Božje) milosrđe pobjeđuje nad mojim gnjevom.« »Bog je stvorio stotinu dijelova milosrda, za sebe je zadržao 99, a jedan je ostavio svijetu.« »Svi su ljudi jednaki pred njim bez razlike rase i boje.«

U Dan suda prema pučkom vjerovanju, Alah će izbrisati grijeh počinjene zbog neznanja, demonskim zavođenjem, i za koje se pokajao. Vječna će pravda nagraditi dobre čine (tu pripada posebno sveti rat, velikodušnost u milostinji), i zle čine. Bog će oprostiti i onima koji ga nisu slijedili zbog »slabosti«, kao žene i djeca. Pakao je iskustvo popravka da čovjek postane osjetljiv na Božje milosti. Ne smije se okriviti Alaha da je nemilosrdan. Njegovo milosrđe se proteže i u paklu, te muke pakla, čini se, nisu »vječne«. Tu se islam odjeljuje od matice židovsko-kršćanske i usvaja nekako hinduističko i budističko gledanje o reinkarnaciji.

Sve stvoreno znak je Moći i Milosrđa Božjega. Potrebno je znati čitati te znakove. »Ako pokušate brojiti Božja dobročinstva, ne možete ih izbrojiti.« Božje milosrđe zahvaća sve stvoreno. Sve je dar njegova milosrđa. I kiša i voda, rast žitarica, masline, palme, vinogradi svake vrste plodova. »Sjetite se dobrote Božje kad uzjašite svoje domaće životinje.« »On vjetrove šalje kao glasnike svojeg milosrđa.« On je dao munje da ulijevaju strah i nadu, zvijezde da pokazuju put, zemlji granicu, rijeke i putove. I različnost jezika dar je Božji. Svaki redak, svaki kuranski pjev znak je Božjeg milosrđa.

Vjernik mora odgovoriti na Božje milosrđe djelima ljubavi, osobito milostinjom. Islam je unio milostinju kao obvezatni religiozni čin. Na istom je stupnju kao i molitva, post i hodočašće. »Moje milosrđe bit će nagrada onima koji čine propisanu milostinju« (VII, 155).

Mnogi vide u islamu više socijalni nego čisto religijski pokret. Na društvenom polju učinio je mnogo. Ženu je učinio pravnom osobom i omeđio poligamiju na tetragamiju. Djevojčice su se prije ubijale ili žive ukapale ako su se rađale prije muškića, a čuvale su se samo za razmažanje, što je Muhamed strogo zabranio. Onaj koji oslobodi roba vjernika bit će oslobođen Pakla u dan uskrsnuća. No sve se temelji na plemenskoj i vjerskoj solidarnosti. Siromaštvo nije uklonjeno. Prosjačenje po islamskim gradovima pripada nekako u to ozračje.

Alah »Milosrdni« ipak je samo jedno od 99 imena Božjih. Islam ne prihvaća utjelovljenje, zapravo Božju blizinu koja ne dira Božju transcendentnost, nego Bog prelazi granicu i postaje čovjekom koji nam otkriva u Isusu Kristu bogatstvo svoje ljubavi, milosrđa. Učitelji islamske predaje uče da vjernik može ljubiti Božje zapovijedi, ali ne Boga u sebi. Malo tekstova govori o ljubavi prema Bogu. Muhamed u Medini napada utjelovljenje kao da ono ponizuje Svemoć, sablažnjivo ruši transcendenciju Stvoritelja i stvorenja. Veza između vjernika i Alaha u islamu više je intele-

ktualna, dok je u kršćanstvu veza između Boga i čovjeka po ljubavi, koja dostiže svoj vrhunac upravo u utjelovljenju Sina Božjega.

Uza sve to, u islamu Božje milosrde ostaje kao temeljna nauka vjere na kojoj se zasniva postojanje i svega stvorenja i svakog ljudskog djelovanja.

III. Milosrde u starozavjetnoj objavi

Bog se objavljuje kao Bog milosrda. To ostaje temeljno, kako smo vidjeli, u židovstvu. Mojsije ima želju da vidi slavu Jahvinu. Jahve mu se objavljuje kao Bog milosrdan, milostiv, ljubav. »Jahve, Jahve! Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću« (Izl 34,6). Objavljuje se kao Bog slobodan u nježnom milosrđu. Tri riječi izriču bogatstvo starozavjetne objave: milosrdan-rahum, milostiv-hanun, ljubav-hesed, koje se u kasnijem židovstvu gotovo poistovjećuju.⁸

Rahum-milosrdan

Rahum (rahamim) vidjeli smo: iskonsko značenje je majčino krilo. Dva-deset i dva puta izriče majčino krilo, utroba, mjesto osjećajnosti na Židove. Izriče bitno jedinstvo majke s djetetom, kao jedinstvo braće, zaručnika i zaručnice. Ne kazuje samo osjećajnost nego konkretni čin ljubavi, milosrda (Zah 7,9).

Raham prevodi stari grčki prijevod (LXX) s ἐκγατον, ἔντερον, utroba. Poslije σπλάγχνον, često u Novom zavjetu. Iz korijena *rh* imamo bliske grčke glagole οἰκτεῖρω - imati samilosti, ἐλεέω - imati samilosti, milosrda, ἔλεος obično za riječ *hesed*, ali i *razum*.⁹

Rahamim vidjeli smo označuje majčino krilo, izriče sjedište osjećajnosti. Kad Josip vidi Benjamina, kaže da mu se »srce (utroba) uzbudilo« (Post 43,30).

Rahum u Bibliji židovskoj dolazi samo za Boga. Slavi Božje milosrde (raham) kroz Bibliju Starog zavjeta nebrojeno puta, posebice u psalmima, »Jahve, tvoj Bog, Bog je milosrdan«, ponavlja se u Starom zavjetu (Pnz 4,31; 13,18; 2 Sam 24,14; Iz 13,18; Jr 6,23 itd.).

Između strogosti i blagosti pobjeđuje uvijek blagost-milosrde. Bog ima za svoju zaručnicu milosrde, iako je nevjerna, ljubav zaručnicku (Hš 1-2; 2,21-25; Jr 12,15; Ez 16;23). Bog ima za svoj narod očinske grudi, makar je i buntovan. Kad nevjerna zaručnica mora biti predana Asircima, Jahve izriče svoju bol: »Srce mi je uznemireno, uzavrela mi sva utroba« (Hoš 11,8). Bog je Otac koji ima milosrda za sirotu (14,4).

8 J. GOURBILLON, *La misericordia nella Bibbia*, u: Il Vangelo della misericordia, 109-127.

9 R. BULTMANN, *Eleos*, u: Th.W. II, 474-483; V, 161-163.

Stoljeće kasnije Jeremija riječ Jahvinu izvikuje da se povrati nevjerna zaručnica: »Jer sam milostiv, neću se gnjeviti do vijeka« (Jer 3,12). Jahve kao Otac, iako je Efrajim sin buntovnik, ostaje mu dijete toliko drago, najmilije. »Jer koliko god mu prijetim, bez prestanka živo na njega mislim, i srce mi dršće za njega od nježne samilosti« (31,20). Izrael je plod Jahvina milosrda (Iz 46,3-4), premda ga je za trenutak ostavio, u sućuti velikoj opet će ga prigrliti. »Nek se pokrenu planine i potresu brijezi, al se ljubav moja neće odmać od tebe, nit će se pokolebati moj Savez mira« (Iz 54,7.10). Stoga spreman je slaviti ljubav (*hesed*) Jahvinu (Iz 63,7).

U potonjim tekstovima slavi se Božje milosrde u molitvama, posebno u psalmima. »Ti si Bog praštanja, milosrdan i blag, na gnjev si spor, a u milosrđu velik: i nisi nas ostavio« (Neh 9,17). »A ti, o Jahve, milosrda mi svoga ne krati, dobrota tvoja i vjernost neka me svagda čuvaju« (Ps 40,12). »Smiluj mi se Bože po milosrđu svome« (Ps 51,3; usp. 25,6; 69,17; 77,10; 78,38; 86,15; 103,8; 111,4 itd.). Božje milosrde podupire sve koji posrću i pognute uspravlja (Ps 145,14), svima daje hranu u pravo vrijeme, siti sve živo (145,15s). »Milostiv je Jahve i milosrdan, spor na srdžbu i bogat dobrotom... milosrdan svim djelima svojim« (Ps 145,8-9). Što je bilo rečeno za izraelski narod (Izl 34,6), sada je to protegnuto na sva Božja stvorenja.

Hanun-milostiv

Hanun od *hnn* izriče u izvorniku smilovati se, naklonost pokazati, milosni pogled prema drugoj osobi, sućut prema siromahu. Stari grčki prijevod redovito prevodi s ἐλεέω - smilovati se. U Starom zavjetu dobiva svoje osobito značenje, ako je povezan s Jahvom. Od 56 puta koliko se taj izričaj nalazi u Bibliji, u 41 slučaju subjekt je Jahve, od toga 26 puta u psalmima. Povezan je s *raham*. Kao *raham* tako i *hanun* rabe se samo za Boga.

Hesed-ljubav

Hesed izriče žarku ljubav, čvrstu privrženost, duboku osjećajnost što se očituje u djelima dobrote i dobrotvornosti. Stari grčki prijevod (LXX) redovito prevodi s *eleos*, *milosrde*. U potonjem židovstvu povezuje se s *rahamim* te postaju gotovo sinonimi, što se osjeća u novozavjetnim tekstovima.¹⁰

Psalmi uzvisuju božanski *hesed*, izvor dobročinstava koja se prelijevaju na sva stvorenja, posebno u djelu spasenja. Dolazi kao pripjev u nekim psalmima: »Hvalite Jahvu, jer je dobar, jer je vječna ljubav-hesed njego-

10 H. CONZELMANN, *haris*, u: Th.W., IX 363-366; 381-390.

va!« (Ps 106,1; 107,1; 136; 138,8). Psalmist pjeva Božjoj ljubavi (Ps 59,11.18). »Jer Gospodin ne odbacuje nikoga zauvijek: jer ako i rastuži, on se smiluje, po svojoj velikoj ljubavi« (Tuž 3,32). Novi savez je plod Božje ljubavi (Jr 31,38). U Božjem hesedu-ljubavi svi nalaze pouzdanje (Ps 52,10; 32,10; 94,18).

Hesed-ljubav, dobrota, temeljna je vrлина za vjernike. Koji je posjeduju, ti su *hasidim* - pobožnici (25 puta u psalmima, još 7 puta u Bibliji). Hesed je prijeko potrebna. »Ljubav mi je mila a ne žrtve« (Hoš 6,6). Jahve zahtijeva od vjernika: »samo činiti pravicu, milosrđe ljubiti, i smjerno sa svojim Bogom hoditi« (Mih 6,8). Dakle, pravednost, ljubav, vjeru poniznu. Hesed je kraljevska krepost. »Umnožio si pobjede kralju svojemu, pomazaniku svojem milost iskazao« (Ps 18,51; 61,8). »Pravda i Pravednost temelj su prijestolja tvoga, Ljubav i Istina koračaju pred tobom« (Ps 89,15). »Bog s onim koji čini ljubav-hasid, i sam je hasid.« »Sve su staze Jahvine istina i ljubav, za onog koji čuva Savez njegov i propise« (Ps 25,10; usp. Ps. 18,26; 2 Sam 22,26). No ta ljubav ne smije biti prolazna nego životni put. Jahve se tuži nad svojim narodom: »Ko oblak jutarnji ljubav je vaša, ko rana rosa koja nestaje« (Hoš 6,4).

Objava Boga kao Boga milosrđa, Boga milostiva, Boga ljubavi, značajka je za starozavjetnu objavu. Ona ostaje značajka i za kršćanina, samo ta objava postaje stvarnost živa u Isusu Kristu u kojem se utjelovljuje Bog milosrđa i svake milosti, Bog ljubavi koji nam svjedoči djelima i riječima da je Bog ljubav-milosrđe.

IV. Objava milosrđa Božjega u Isusu Kristu

Bog se Mojsiju objavljuje kao Bog milosrđa. Dok mu pruža da gleda odsjev svoje slave, otkriva mu i svoje otajstveno Biće, kao Bog milosrđa. U velikoj objavi na Sinaju Bog kaže Mojsiju: »Vidio sam jade svoga naroda ... čuo mu tužbu ... znane su mi muke njihove... zato sam sišao da ga izbavim...« (Izl 3,7s). I u tom svečanom činu otkriva svoje Ime, svoje Biće: »Ja sam koji jesam«, Jahve, Prisutni, Bog Spasitelj, Izbavitelj. To jače izriče gdje Jahve svoje ime poistovjećuje s milosrđem: »Jahve, Jahve! Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću«. Bog je Milosrđe.

Bog se u Starom zavjetu predstavlja kao Bog milosrđa. Povijest spase-nja od stvaranja, pâda praroditelja i dalje, djelo je Božjeg milosrđa. Bog nas je stvorio, Bog spašava svoj narod, jer je Bog milosrđa. Jahve silazi da spasi svoj narod jer je Bog milosrđa.

Što je u Starom zavjetu rečeno za Jahvu, to se objavljuje životno u Riječi koja je postala tijelom, u Isusu Kristu. U njemu nam se objavila »dobrostitivost (*χρηστότης*) i čovjekoljublje Spasitelja našega Boga« (Tit

3,4), u njemu smo upoznali ljubav koju Bog ima prema nama (1 Iv 4,15), otkrili smo Božje Biće: »Bog je ljubav« (1 Iv 4,8.16).

Da shvatimo Božje milosrđe, potrebno je promotriti život Sina Božjega, poslušati njegovu riječ, nazreti njegove osjećaje.

Milosrdna ljubav

Isusa zanosi svjetlosni krajolik Galileje, ljepota i čar Genezaretskog jezera, krasota žitnih polja i rascvjetanih livada, dalekih snježnih brežuljaka. To sve može poslužiti kao prispodoba. No Isus je došao da čovjeka bijednika podigne. Osluškuj s ljubavlju vapaje bolesnih, hromih, opsjednutih, strašnu ljudsku bijedu. Kamo god kreće, svaki dan se ponavljaju isti prizori: izobličena lica bolesnika, gnojne rane gubavih, sva ljudska bijeda. On sve liječi (Mt 8,16). Ali uvijek nadolaze novi i novi. Nikada se taj mimohod bolesnih, hromih, slijepih, gubavih, opsjednutih ne završava. To je ozračje u kojem se Isus kreće. Došao je »potražiti i spasiti izgubljeno« (Lk 19,10), »proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene« (Lk 4,18). Spontano se okreće bolesnima, grešnicima, onima na rubu društva.

Danas je težnja da se minimiziraju čudesa. Svrstavaju ih u razne književne vrste. Vide u tom preuranjeno blaženo stanje na zemlji. Može biti da se neka opsjednuća mogu tumačiti kao razne psihičke bolesti. Ali umanjiti njihovu važnost, dati im samo neku duhovnu protežnost, znači istrgnuti ih iz njihove sredine u kojoj se ona ostvaruju u ozračju jecanja i suza, krikova i vapaja bijednika.

Ozdravljen nosi u sebi radost neizmjernu. Izliječeni nestaje i dolazi drugi. Isus ne sudjeluje u radosti izliječenoga. Pred njega stupa unedogled ljudska bijeda. Evandelist Matej, nakon što izagna duhove riječju i sve bolesnike ozdravi, navodi značajan Izaijin tekst: »On slabosti naše uze i boli ponese« (Mt 8,16s; Iz 53,4). Ne uzima neke navode koji govore o slavi Mesijinoj, nego uzima taj navod. U čedesima vidi Isusa kako uzimlje naše slabosti i boli, naše teške grijeha da nas oslobodi od grijeha. U čedesima gleda već otajstvo spasenja koje će ostvariti na križu, u svojoj smrti i uskrsnuću.

Nije došao na zemlju da se divi našim uspjesima, našim remek-djelima, našim postignućima. Isus ih ne zapostavlja, ne prezire, ne omalovažuje. Ali jasno uočuje njihovu krhkost, slabost, prolaznost. Od jeruzalemskog hrama, remek-djela graditeljstva tog doba, neće ostati ni kamena na kamenu (Mk 13,2). Blistavo Salomonovo odijelo ne može se usporediti s ljepotom poljskog cvijeća (Mt 6,28). Isus preko tih uspjeha naših nazrijeva naše promašaje, neuspjehe, poniženja, i upravo to ga približuje čovjeku bijedniku i jadniku a da ovaj toga nije svjestan. I on želi dijeliti s nama

naše patnje. Nije ravnodušan prema patnicima. Čuva za njih osjećajnost, milosrđe.

Riječ *σπλαχνίζομαι*, što odgovara hebrejskom *rahamim*, susrećemo 12 puta u evanđeljima. Deset puta se kaže kako se Isus »sažali« a samo dva-put je drugi subjekt: milosrdni Samarijanac kad vidi čovjeka gola, izranjena, polumrtva na cesti (Lk 10,33) i milosrdni otac nad nezahvalnim sinom (Lk 15,20). Videći bolesne Isusova se utroba-srce potrese, milosrđem je ganut (Mk 1,41; 9,22; Lk 7,13..) prema grešnicima (Lk 15,20). Ne može podnijeti plač majke udovice. Najprije nju utješi: »Ne plači!« Zatim uskrisi sina njezina i vrati joj ga živa. Za Isusa je bitno povezati dva bića koja se vole (Lk 7,13).

Premilosrdno srce Boga našega

Premilosrdno srce (*raham*) Boga našega šalje Sina svoga (Lk 1,78s). Milosrđe Božje u Isusu se objavljuje. Nije uzeo naše čovječstvo da skrije svoje božanstvo. On i u svojoj slabosti i ranjivosti otkriva veličinu Boga, neprodorno otajstvo Božjeg milosrđa i ljubavi. Sve je božansko u Isusu Kristu, sve u njemu kazuje na Boga. Od nemoći dojenčeta u Betlehemu do agonije u Getsemaniju i umiranja na križu. Zaista sablazan i ludost križa postaju očitovanje Božje sile i Božje mudrosti (1 Kor 1,22-25). Njegovo milosrđe koje izvire iz dubina njegova bića, iz njegove »utrobe«, otkriva nam otajstvo samoga Boga. U Isusu se sjedinjuje ljudsko i Božje srce, što je temeljna istina vjere, jezgra Pisma i povijesti spasenja. Ta ranjiva Isusova osjetljivost, pozornost za trpeće, težnja za spasenjem izgubljenoga, otkriva nam značajke Boga u objavama Staroga zavjeta.

U Isusu postaje vidljivo ono što je Jahve rekao Mojsiju: »Vidio sam jade svojega naroda... čuo mu tužbu... znane su mi muke njegove... zato sam sišao da ga izbavim« (Izl 3,7s). Došao je na svijet da dokine patnju, bolesti, smrt. Došao je kao čovjek, u svemu sličan nama osim u grijehu, da svima dade »moć da postanu djeca Božja« (Iv 1,12), da žive u slobodi i radosti djece Božje, iako ostaju u svijetu (Iv 17,15), podložni i dalje patnji, zlu, smrti. Svojim milosrđem i suosjećanjem za bijednike pokazuje da Bog nije stvorio smrt i zlo. Došao je da ukloni bolest i smrt.

»Blago mirotvorcima - oni će zadobiti milosrđe« (Mt 5,7)

Isus je mogao ukloniti sva zla na svijetu. Isus, međutim, djeluje na uskom prostoru, liječi redovito osobno. Poslan je samo izgubljenim ovcama doma Izraelova (Mt 15,24). Dolazi mnoštvo bolesnih i on ih liječi, ali to je samo mali broj. Nisu svi izliječeni ni u židovskom narodu. To je Očev plan. I Otac ima svoje razloge koje možemo samo nazreti.

Značajan je događaj uskrisenja Lazara. Sestre ga pozivaju da dođe jer onaj koga ljubi, bolestan je. Isus se odmah ne odazivlje. Istom kad umre Lazar kreće na put i stigne u Bctaniju četiri dana poslije smrti Lazarove. Jedna sestra za drugom kažu mu: »Da si bio ovdje, brat moj ne bi umro!« (Iv 11,21,32). Zvuči kao mali ukor. Zašto nisi došao? Njegova bol i suze otkrivaju njegovu ljubav prema pokojnom. Mnoštvo se pita u sebi: zašto ga nije izliječio kad ga je toliko ljubio? (11,36). Zašto pušta da toliko trpe sestre koje ljubi? Isus daje samo jedan odgovor: »Da uzvjerujete!« (11,15). Vjerovati znači prihvatiti svjedočanstvo Božjega milosrđa. Ono se rađa iz srca samo od sebe, pred patnjom, pred smrću brata, prijatelja. I Isus vraća živa Lazara sestrama, kao i sina jedinca udovici.

Milosrđe Božje nije odjednom smrt uklonilo iz svijeta. Bolest i dalje svijetom vlada. Žalosne povorke kreću i dalje prema groblju. Isus je započeo borbu protiv bolesti i smrti. Prošao je zemljom čineći dobro i ozdravljajući sve kojima bijaše ovladao đavao (Dj 10,38), do »časa tame«, kad su neprijatelji stavili na njega ruke, osudili ga na smrt. I upravo ta smrt je pobjeda milosrđa, očitovanje najvišeg Božjeg milosrđa. Umire »za svoje neprijatelje« (Rim 5,10), život daje za prijatelje (Iv 15,13). Uskrisivši daje Duha koji od neprijatelja čini prijateljima, braćom svojom. Svojim prijateljima, učenicima daje dar milosrđa da nastave činiti dobro svima (Gal 6,10), da pobijede dobrim zlo (Rim 12,21), da ljube i neprijatelje svoje (Mk 5,44). Zlo nije prestalo, bolesti i dalje haraju zemljom, smrt odnosi živote. Krist nije htio da se nadomjesti čovječanstvu. Uskrisio je za nas, da možemo nastaviti njegovo djelo, da imamo srce otvoreno za patnju, da imamo milosrđe. To je novo čovječanstvo, otkupljeno koje će nastaviti njegovo djelo.

Da je Isus sve bolesti uklonio na svijetu, da je zahvatio sav svijet, tada ne bi bio nama u svemu sličan, ne bi primio na se naše boli, ne bi nas spasio. Neko magijsko uklanjanje bolesti u svijetu, dokinuće patnja odjednom, smrti, ne bi bilo spasenja svijeta, nego ukinuće ovog svijeta nadomještajem drugog u kojem čovječanstvo ne bi bilo isto. Bilo bi priznanje promašaja. Prava pobjeda Kristova je u pobjedi milosrđa, što je ispraznio otrov boli i smrti, njegova djelovanja i razaranja. To je i naša pobjeda. Isusovo milosrđe nastavlja se u njegovim učenicima, koji se bore svim silama protiv zla, bolesti i patnje u svijetu, jedinim oružjem - oružjem milosrđa.¹¹ »Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe«.

11 J. GUILLET, *I gesti di misericordia di Gesù Cristo*, u: *Il Vangelo della misericordia*, 147-156.

V. Budite milosrdni

U evanđeljima nema snažnijeg, zahtjevnijeg i odlučnijeg poziva od onog na milosrđe. To je najviši domet susreta s Bogom. Susrećemo iskustveno Boga po njegovu milosrđu. Spašeni smo po Božjem milosrđu (Rim 11,30). Ali ne možemo postići milosrđe, ako sami ne postanemo milosrdni. »Nemilosrdan je sud onome tko ne čini milosrđe, a milosrđe likuje nad sudom« (Jak 2,13). Ivan osuđuje lažne kršćane koji nemaju milosrđa prema bratu. »Tko ima dobra ovoga svijeta i vidi brata svoga u potrebi pa zatvori pred njim svoje srce (rhm), kako ljubav Božja ostaje u njemu« (1 Iv 3,17)? »Budite milosrdni, kao što je Otac vaš milosrdan« (Lk 6,36). Božje milosrđe zasja nam u Kristu, koji je postao naš brat i pokazao nam kako moramo imati milosrdno srce oca, majke, brata prema svima koji nas okružuju, kao dobri Samarijanac.

Značajka kršćanina

Bog je milosrđe. »Otac milosrđa i Bog svake utjehe« (2 Kor 1,3). Moramo biti milosrdni da postanemo slika Božja, odraz Božji, sinovi Božji. Nema drugog puta savršenstva osim ovoga: da postanemo u milosrđu Bogu slični (Mt 5,48). Od Boga smo opravdani po velikom milosrđu. Otpustio nam neizmjerni dug. Ne smijemo biti poput okrutnog dužnika koji nije spreman otpustiti neznatni dug, sitnicu svojem dužniku (Mt 18,33).

Kako možemo biti slični Bogu Stvoritelju, Ocu nebeskom? Po milosrdnoj ljubavi, koja mora biti sveopća i milosna, koja nas čini sličnima Ocu (Mt 4,4). Milosrdna ljubav otkriva se u ljubavi prema siromahu, malenom, grešniku, patniku. Nije to ljubav izobličena koja se hrani izvanjskom ljepotom i ljupkošću ljubljenog bića kao *ερος*, nego ljubav koja je *ἀγάπη*, koja ljubi bližnjega upravo zato što je siromah, prezren, iznakažen, *ništica*. Može tako ljubiti onaj koji je svjestan što je pred Bogom koji ga obasipa svojim milosrđem. Takav je oslobođen oholosti i preuzetnosti dok dijeli milostinju. Milosrdan otkriva u bijedniku svoju bijedu i siromaštvo, i prihvaća ga kao brata. Bog bogat milosrđem ne ponizuje onoga kojeg dariva postojanjem i milosnim darovima. Postao je čovjekom, čovjek boli. Poistovjetio se sa siromahom. I trebamo ga slijediti na tom putu.

Isus nam je ostavio dvije prispodobe koje su duboko utisnute u srca kršćanina, u kojima otkriva milosrđe Oca nebeskoga i svojeg srca koje moramo slijediti. Samarijanac prolazi pokraj golog, ranjenog, polumrtva čovjeka. Ugleda, sažali se (srce je progovorilo), pruži mu prvu pomoć, uljem i vinom natopi otvorene rane, stavi ga na svoje živinče i odvede u gostionicu i pobrinu se za njega do potpunog ozdravljenja (Lk 10,33).

Druga je prispodoba o rasipnom sinu. Taj mlađi brat grubo je raskinuo s ocem; uze svoje i spiska svoja dobra živeći razvratno. Na njegovu licu

vidi se pečat grijeha i bijede. Ali ono je već okrenuto prema ocu. I otac, kad ga ugleda, »ganu se«, potrča, pade mu oko vrata i izljubi ga, uvodi ga u kuću očinsku i vraća mu njegovo dostojanstvo (Lk 15,20).

Takvo je Božje milosrđe. Takvo mora biti i kršćaninovo milosrđe. Ljubav poganina okrenuta je prijateljima, onima koji imaju novaca, dobara, vlasti, koji mogu uzvratiti jer imaju. Ljubav Božja okrenuta je prema onima koji nemaju ništa, malenima i grešnicima, koji ne mogu uzvratiti.

Ljubav milosrdna u izvornom označuje djelo ostvareno, a ne samo neki osjećaj. Svijet ne treba praznih ganuća, toplih suza, slatkastih riječi, on treba djela, djela milosrđa, učinkovita i trajna. »Bogoljubnost čista i neokaljana jest: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji« (Jak 1,27).

Mijenjaju se oblici Božjeg milosrđa u svijetu, ali ostaje uvijek evanđeoski zahtjev: zračiti Božje milosrđe na svim područjima, gospodarskim, političkim i međunarodnim. Učiniti ovaj svijet ljepšim, bratskijim, sretnijim. To je temeljno u kršćanstvu. Tako jednostavno, a tako čudesno: biti obasut milosrđem Božjim i zračiti Božje milosrđe oko sebe, biti ljubljen i ljubiti, biti pomilovan i pomilovati, biti oprostjen i praštati. Sve smo primili, sve dajmo. To znači postati djeca Božja.

Opasnosti

Milosrđe može postati milostinja koju s visoka bacamo u šejir siromaha. Siromah nije naš »brat«. Mi smo njegovi dobročinitelji i skrbnici. Nama se čini da smo mi važna osoba. To se događa često i kod onih koji se veliku dušno zalažu za siromahe, traže ih, oblače gole, hrane gladne, traže alkoholičare, drogirane, grešnike. I nesvjesno se budi osjećaj da smo mi iznad njih visoko. Raspravljamo o bijedi, grijehu, razvratnosti koju treba ukloniti. Mi idemo toj bijedi. Ali mi smo iznad njih, superiorni, dobročinitelji. Oni su daleko od nas. Nesvjesno mislimo da je vrednota na onom koji posjeduje, koji daje, koji organizira. Ispunja nas to osjećajem da smo mi nešto više, da imamo dobro srce. I tako nas naše milosrđe dijeli ne samo od siromaha, potrebnoga nego i od Boga koji je na njihovoj strani.

To i nije milosrđe u biblijskom smislu. To je solidarnost neka, filantropija, dobrohotnost, što je hvale vrijedna, ali to nije kršćansko milosrđe. To je laičko izdanje kršćanske ljubavi. O takvoj ljubavi često vrijedi engleska poslovice: »Clod as charity« (hladan kao ljubav).

Takvo milosrđe budi u onome koji prima osjećaj poniženja, podložnosti. To ga boli. Budi u njemu osjećaj odbojnosti, pobune. Traži nešto više. Želi steći ravnopravnost, dostojanstvo svoje osobe. To im je važnije od samog dara. Radnički socijalistički pokreti su stoga izbacili riječ »milosrđe« iz svojega govora, jer ga doživljavaju kao takvo, i smatraju da pripada u liturgijski jezik koji oni ne prihvaćaju.

Takvo shvaćanje milosrđa stvara niz sukoba. Dobročinitelj se tuži na neshvaćanje siromaha, i na nezahvalnost. I to se može proširiti. I danas je to prisutno u međunarodnim odnosima. Kako pomoći Trećem svijetu a da se ne osjeti pritom ponižen, ovisan?! Pitanje se postavlja: Kako pomagati a ne poniziti? Kako pomoći a ne otvarati rane? Kako evanđeoski vršiti milosrđe a ne postati »dobročinitelj«?

Isus nas svojim primjerom i riječju uči na Posljednjoj večeri dok utemeljuje Crkvu: pere noge učenicima iako je »veći«, objavljuje se »posred vas kao onaj koji poslužuje« (Lk 22,25). Potrebno je stvoriti ozračje ljubavi između darovatelja i siromaha da se siromah ne osjeti ponižen i prezren.

A ljubavi ne bih imao...

Milosrđe, ako postane hladna milostinja, nanosi siromahu veće zlo nego dobro. Mora biti prožeta ljubavlju. Pavao je to jasno izrekao: »Kad bi razdao sav svoj imetak, i kad bih predao tijelo svoje da se sažeže, a ljubavi ne bi imao - ništa mi ne bi koristilo« (1 Kor 13,3). Sve predati siromasima, a tijelo vatri, to još nije ljubav. Ničem ne služi bez ljubavi. Može čovjek postati »veliki dobročinitelj«, ali to nije božanska ljubav koja izvire iz milosrđa, koja je plod božanskog milosrđa u nama.

Naše milosrđe postaje autentično samo ako stvara prijateljstvo sa siromasima, jer ljubav je prijateljstvo. A prijateljstvo se ostvaruje među onima koji su povezani zajedništvom bratstva, da su svi jednaki pred Bogom, da su svi braća međusobno.

Možemo sklopiti bratstvo sa siromasima, ako postanemo i mi siromasi s njima. A to znači otkriti svoje iskonsko siromaštvo pred Bogom koji nas stavlja uz siromahe.

Isus nije rekao: »Blaženi koji će ići siromasima«, nego »Blago siromasima, njihovo je kraljevstvo nebesko.« Matej kaže »duhom« (Mt 5,3) da se istakne da se ne radi o društvenoj kategoriji nego evanđeoskoj. Znači sprijateljiti se sa siromasima, da imamo udio u Kraljevstvu. Znači priznati svoju bijedu pred Bogom, otkriti istinu svojeg postojanja i milosti koje smo primili. A to je dar Božji, milost Kristova. Bogu je sve moguće (Mt 18,24).

Bogataš je odijeljen od siromaha, od Boga. Svijet bogataša je svijet bijednika koji žive u hladnoj osamljenosti. Njihovi odnosi s drugima su prazni i umjetni jer ne kola u njima ljubav prema siromahu. Stvara bezdan, provaliju između sebe i Lazara koji mu je pred vratima, gol i gladan, bolestan i nemoćan. Bogatašu se i drago kamenje pričinja lažno. Teška je i čudna bijeda bogataša, kako mnogi otkrivaju u svojim ispovijestima. Može ga spasiti samo siromah koji je uz njega, ako ga susretne kao brata, prijatelja, koji mu otvara ulaz u kraljevstvo. Ne smijemo idealizirati siro-

maha da ga uzljubimo. Siromah je čovjek nesavršen, grešan, odbojan. Ali tko je prosvjetljen svjetlom milosti i vidi svoj grijeh i svoju bijedu, i da je ljubljen od Gospodina upravo u toj svojoj grešnosti i bijedi, taj će u siromahu otkriti brata po neizmjernom Božjem milosrđu.

Isus nam je dao primjer. On je *počelo* i *izvor* istinskog sveopćeg bratstva. Stvara prijateljstvo sa siromasima i grešnicima. Nije nastupio kao jedan koji dolazi izdaleka da im pomogne. Postao je i sâm siromah, u svemu sličan čovjeku bijedniku osim u grijehu. On Učitelj i Gospodin učenicima pere noge i poslužuje ih. Nije se samo sagnuo milosno nad grešnicima, nego je uzeo grijeh sviju nas i ponio ih na križ. Nevin osuđen i umire da sve spasi.

Božji narod, Crkva Kristova narod je siromaha. Svjesna je da nema ništa po sebi, da je sve dar Božji. To je novi narod koji naviješta i svjedoči svijetu novo čovječanstvo, gdje će biti izmirene sve rase i klase, svi društveni i kulturni odnosi u jedinstvu i ljubavi. Kršćani su svjedoci milosrđa. Objavljuju svijetu da su svi jednaki i braća, budući su svi primili spasenje od Božjeg milosrđa, i moraju učiniti nazočnom u svijetu ljubav koja spašava.

Pravda sama nije dostatna. Ona je u sebi hladna, stroga, neumoljiva. Čovjek ima potrebe ne samo da bude predmet pravde nego i milosrđa i ljubavi upravo zato što ne želi biti naprosto predmet, broj, nego osoba. Pravda mora biti prožeta ljubavlju i milosrđem. Milosrđe izvire iz čovjekova bića koje osjeća i otkriva sebe u siromahu, pravda izvire iz ljudskog razuma, a ljubav izvire iz srca i duha i ostvaruje zahtjeve milosrđa.

Konačno u gladnome, žednome, strancu, golome, bolesnome, prognaniku... moramo otkriti lice Sina čovječjega, Isusa Krista. Ljubiti siromaha znači ljubiti samog Krista. Bit ćemo suđeni prema djelima milosrđa kako nas Isus uči u prisposobi o Posljednjem sudu, koje je nekako sažetak evanđelja. Njima će reći: »Dođite blagoslovljeni Oca mojega! Primate u baštinu Kraljevstvo, pripravljeno za vas od početka svijeta!« (Mt 25,34). Tada će se u punini ostvariti blaženstvo milosrdnima: »oni će zadobiti milosrđe« (Mt 5,7).

Zaključak

»Siromahe imate uvijek uza se« (Iv 12,8). Tehnički napredak i blagostanje razvijenih zemalja nisu uklonili siromaštva. Godine 1990. smatra se da ima u Europskoj zajednici oko 50 milijuna siromaha. U Italiji (g. 1992) 9 milijuna. Obitelji na rubu siromaštva 15,4%. I siromasi se povećavaju. Nezaposlenost, gubitak radnog mjesta, starci i bolesni, brojne obitelji - sve su to žarišta siromaštva. Mnoštvo bijede pokazuje se još veće ako gledamo na takozvani Drugi i Treći svijet. Godišnje umire od gladi više nego što je

poginulo ljudi u drugom svjetskom ratu (oko 35 milijuna!). K tome zaraže, bolesti, neishranjenost, katastrofe... Potom mnoštvo emigranata, prognanika, izgnanika, kronično bolesnih, psihički bolesnih, ostavljene djece, alkoholičara, drogiranih... Dovoljno je samo upozoriti na besramni i krvavi rat u našoj domovini sa svim teškim i još nepredvidivim posljedicama!?

Nedostatno je samo govoriti o pravdi, o nepravdama koje izviru zbog društvene nejednakosti. Istina, to je potrebno zato da se pokrenu socijalna asistencija i ublaže nejednakosti. Ali sve to ostaje često hladno i ukrućeno. Nije dovoljno samo obilaziti mjesta socijalne pomoći sa svojom vrećicom, čekati sate na šalterima pomoć. Potrebno je milosrde, toplina srca, riječ prijateljstva, pomoć brata bratu.

Sveti Cezarije iz Arlesa upravlja vjernicima pitanje: »Pitam vas, braćo, što hoćete ili što tražite kad dolazite u Crkvu? Što drugo ako ne milosrde? Dajte dakle zemaljsko i primit ćete nebesko. Od tebe ište siromah, a ti išteš od Boga: on zalogaj, ti život vječni. Udijeli prosjaku da zaslužiš primiti od Krista život vječni.«

Tako ni u našem vremenu riječ milosrde nije isprazna riječ, suvišna, koju treba baciti u otpad starih prošlih vremena. Ona ne smije biti izraz naše superiornosti, blagonaklonosti, paternalizma prema bijedniku, nego odsjev božanskog milosrda i ljubavi koja ne zablista u Isusu Kristu. To daje evanđeoskom navještaju zanos, čar i plodnost. Da, »Blaženi milosrdni.« Ta riječ nikad neće proći. Siromaha ćemo uvijek imati uza se. U njima možemo i moramo služiti i pomazati Gospodina kao Marta i Marija, Lazarove sestre.

Utješna je činjenica i znak plodnosti Katoličke Crkve pojava više od 500 ženskih družbi na prijelazu 19. stoljeća da odgovore potrebama vremena djelima milosrdne ljubavi. Epifanija žene u Crkvi, objava Božjeg milosrda u ovom hladnom svijetu. I taj se broj povećava i u našem stoljeću. Da spomenem samo Majku Tereziju iz Kalkute koja je poslušala krikove napuštene djece, vapaje i uzdahe napuštenih starica i staraca, hropac umirućih na ulicama grada i rasvijetljena Duhom Svetim utemeljila družbu sestara koje će kršćanskim milosrdem pomoći tim jadnicima. Njezin podvig je pokrenuo mnoga uspavana srca da se trgnu i odgovore Božjem pozivu: Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan!

Danas država preuzima brigu za vrtiće, za socijalnu skrb, bolnice... Ali i najsavršenije ustanove ljudske solidarnosti ostaju hladne bez kršćanske ljubavi i milosrda. Lijepo je pročitati ove rečenice: »Pravednost bez ljubavi čini nas okrutnima. Mudrost bez ljubavi čini nas prepredenima, ljubaznost bez ljubavi čini nas licemjernima. Istina bez ljubavi čini nas nepravednima. Stručno znanje bez ljubavi čini nas nepopustljivima. Moć bez ljubavi čini nas nasilnima. Čast bez ljubavi čini nas oholima. Imanje bez ljubavi čini nas škrtima. Život bez ljubavi je besmislen.«¹²

12 Vidi: G. MOSER, *Ljubav traži hrabrost*, Đakovo 1990, 58.

Kršćansko milosrde-ljubav slijedi uzor u Bogu - »premilosrdno srce Boga našega« i u Isusu Kristu kome kršćansko milosrde služi. Elizabeta Tiriška, perući gubavca kaže ženama koje su joj pomagale: »Blago nama što smijemo prati i njegovati Gospodina Isusa Krista! Da, »što god ste učinili jednome od ove moje najmanje braće, meni ste učinili!« (Mt 25,40). To je ono što pokreće kršćanina na djela milosrda i budi u katolicizmu divljenja vrijedne nove ustanove koje se posvema bez pridržaja posvećuju djelima milosrda.

THE GOSPEL OF MERCY

Celestin Tomić

Summary

The fundamental characteristic and nucleus of christian revelation is mercy. The Gospel is the revelation of mercy disclosed to us in Jesus Christ. Mercy, as a fundamental characteristic of all religions, is treated in this article as a property of divinity. In the Old Testament, God is revealed as God of Mercy, »a God of tenderness and compassion, slow to anger, rich in kindness and faithfulness« (Ex 34,6-7). Everything regarding Jahve, God of mercy, in the Old Testament is revealed in the New Testament in the Word incarnated in Jesus Christ. In Jesus Christ everything is divine, everything points to God - from the help-lessness of the infant in Bethlehem to the agony in Gethsemane and death on the Cross. In Jesus, the human and the divine hearts become one, this being the basic truth of faith, the nucleus of the Gospel and of the history of redemption. He came to us to show us the path of perfection, which signifies becoming alike to God in mercy.